

Status osoby se zdravotním postižením a jeho prokazování

Změny související s novelami zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, a zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, provedenými zákonem č. 306/2008 Sb. a účinnými **od 1.1.2010**.

A: Osoby se zdravotním postižením

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zaměstnanosti“), **od 1.1.2010 stanoví v § 67 odst. 2** okruh osob, které jsou pro účely zaměstnanosti považovány za **osoby se zdravotním postižením**.

Jedná se o:

- I. **osoby invalidní ve třetím stupni (osoby s těžším zdravotním postižením)** – dříve osoby plně invalidní
- II. **osoby invalidní v prvním a druhém stupni** – dříve osoby částečně invalidní
- III. **osoby zdravotně znevýhodněné**.

I. Osoby invalidní ve třetím stupni (osoby s těžším zdravotním postižením)

Těmito osobami jsou všechny osoby, které byly orgánem sociálního zabezpečení uznány podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“), ve znění účinném **od 1. 1. 2010** invalidními ve třetím stupni. Do této skupiny spadají rovněž osoby, které byly uznány plně invalidními podle předchozí právní úpravy. Může se jednat o invaliditu podle - *zákona č. 155/1995 Sb. ve znění účinném do 31.12.2009, zákona č. 100/1988 Sb., zákona č. 121/1975 Sb., zákona č. 101/1964 Sb. a vyhlášky č. 102/1964 Sb.*

Pro zařazení a vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání je podstatné, zda osoba invalidní ve třetím stupni je schopna výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek podle § 39 odst. 4 písm. f) zákona o důchodovém pojištění [dříve § 39 odst. 1 písm. b)]. Tomuto typu invalidity odpovídají následující ustanovení předchozích právních předpisů: § 29 odst. 2 písm. d) zákona č. 100/1988 Sb., § 25 odst. 3 písm. d) zákona č. 121/1975 Sb., § 17 odst. 3 vyhlášky č. 102/1964 Sb..

II. Osoby invalidní v prvním a druhém stupni

Těmito osobami jsou všechny osoby, které byly orgánem sociálního zabezpečení uznány podle zákona o důchodovém pojištění, ve znění účinném **od 1. 1. 2010** invalidními v prvním a druhém stupni. Do této skupiny spadají rovněž osoby, které byly uznány částečně invalidními podle předchozí právní úpravy. Může se jednat o invaliditu podle - *zákona č. 155/1995 Sb. ve znění účinném do 31.12.2009, zákona č. 100/1988 Sb., zákona č. 121/1975 Sb., zákona č. 101/1964 Sb.*

Prokazování:

- § K doložení skutečnosti, že fyzická osoba je osobou **s těžším zdravotním postižením** (invalidní ve třetím stupni) nebo **osobou se zdravotním postižením** (invalidní v prvním a druhém stupni), je třeba **potvrzení nebo rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení**.
- § Pro účely aktivní politiky zaměstnanosti a poskytování příspěvku na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením podle § 78 zákona o zaměstnanosti postačí prokázání konkrétního stupně invalidity. Pro zařazení a vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání je však podstatné, aby z potvrzení nebo rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení také vyplývalo, že fyzická osoba, která je invalidní ve třetím stupni, je schopna výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek podle § 39 odst. 4 písm. f) zákona o důchodovém pojištění [dříve § 39 odst. 1 písm. b)].
- § Podle zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, orgány sociálního zabezpečení o invaliditě jako takové samostatně nerozhodují, rozhodují pouze o přiznání invalidního důchodu. Předpokladem vydání takového rozhodnutí je posudek o zdravotním stavu, který pro všechny orgány sociálního zabezpečení rozhodující o dávkách důchodového pojištění (ČSSZ, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany, Ministerstvo spravedlnosti) vypracovávají lékaři posudkové služby ČSSZ. Na jeho základě je

vydáno rozhodnutí o přiznání invalidního důchodu nebo o zamítnutí žádosti o invalidní důchod. Z těchto důvodů lze jako doklad o invaliditě akceptovat rozhodnutí o přiznání invalidního důchodu nebo rozhodnutí o zamítnutí žádosti o invalidní důchod, v jehož odůvodnění je uznání invalidity v konkrétním stupni konstatováno. Z rozhodnutí lze rovněž zjistit skutečnost rozhodnou pro zařazení a vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání, tj. zda se jedná o invaliditu ve třetím stupni se schopností vykonávat výdělečnou činnost za zcela mimořádných podmínek [§ 39 odst. 4 písm. f), dříve § 39 odst. 1 písm. b) zákona o důchodovém pojištění]. Nepředloží-li fyzická osoba takové rozhodnutí a nemá-li k dispozici jiný doklad, ze kterého by tato skutečnost vyplynula, může ÚP požádat o její sdělení okresní správou sociálního zabezpečení.

§ Jestliže invalidita ve třetím stupni vznikla před dosažením 18 let věku a fyzická osoba nebyla účastna důchodového pojištění po dobu potřebnou pro nárok na invalidní důchod, je na rozhodnutí o přiznání invalidního důchodu uváděno ustanovení § 42 s přihlednutím k § 39 odst. 2 písm. c) zákona o důchodovém pojištění [dříve § 39 odst. 1 písm. a) nebo b)].

§ Je-li fyzické osobě vydáno rozhodnutí o zamítnutí žádosti o invalidní důchod z důvodu nesplnění podmínky potřebné doby pojištění, orgán sociálního zabezpečení následně její zdravotní stav z vlastního podnětu nepřezkoumává. Toto rozhodnutí lze pro účely zaměstnanosti akceptovat po dobu platnosti posudku, tj. většinou po dobu 3 let. Pokud fyzická osoba toto rozhodnutí, popř. posudek z jakéhokoliv důvodu nemá, může požádat orgán sociálního zabezpečení o kopii posudku, příp. o potvrzení o tom, že zdravotní stav fyzické osoby byl posouzen jako invalidita v konkrétním stupni.

Po uplynutí doby platnosti posudku musí být zdravotní stav fyzické osoby znovu posouzen v rámci kontrolní lékařské prohlídky, která může být okresní správou sociálního zabezpečení provedena buď na základě podnětu úřadu práce, nebo na základě žádosti fyzické osoby. O výsledku této prohlídky zašle okresní správa sociálního zabezpečení informaci formou posudku tomu, kdo k jejímu provedení dal podnět nebo o ni požádal.

§ Skutečnost, že fyzická osoba je osobou invalidní v konkrétním stupni, je možno prokázat rovněž potvrzením orgánu sociálního zabezpečení. Za potvrzení lze kromě posudku považovat i výpis ze záznamu z jednání o posouzení zdravotního stavu, pokud fyzické osobě ještě nebyl po 1.1.2010 vydán posudek, oznámení o posledním zvýšení invalidního důchodu, případně potvrzení držitele poštovní licence o výplatě invalidního důchodu, kontrolní útržek poštovní poukázky nebo výpis z účtu vedeného u banky, na kterém budou nerelevantní údaje zbarveny nebo jiným způsobem zneviditelněny. V případě pochybností si potvrzení této skutečnosti může podle § 147b zákona o zaměstnanosti úřad práce vyžádat na příslušném orgánu sociálního zabezpečení sám.

§ V některých případech je rozhodné datum vzniku invalidity v konkrétním stupni, např. vznik invalidity podle § 39 odst. 2 písm. c) bez schopnosti výkonu výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek podle odst. 4 písm. f) zákona o důchodovém pojištění jako překážka pro vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání, vznik invalidity v konkrétním stupni zaměstnance v průběhu kalendářního čtvrtletí, za které má být poskytován zaměstnavateli příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Den vzniku invalidity je zpravidla uveden v rozhodnutí nebo potvrzení orgánu sociálního zabezpečení.

To obdobně platí i pro případy, kdy dojde k zániku invalidity v konkrétním stupni.

III. Osoby zdravotně znevýhodněné

Osobami zdravotně znevýhodněnými jsou osoby, které byly rozhodnutím úřadu práce uznány osobami zdravotně znevýhodněnými.

Platnost: po dobu platnosti rozhodnutí.

Prokazování: rozhodnutím úřadu práce

Kontrolní lékařská prohlídka

Má-li úřad práce pochybnosti, zda zdravotní stav fyzické osoby odpovídá statusu osoby se zdravotním postižením nebo osoby s těžším zdravotním postižením, může podle § 8 odst. 3 písm. e) zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, dát okresní správě sociálního zabezpečení podnět k provedení kontrolní lékařské prohlídky.

B. Přeměna invalidního důchodu na starobní důchod

Skutečnost, že invalidní fyzické osobě bude invalidní důchod automaticky převeden na starobní důchod dosažením věku **65 let** (§ 61a zákona o důchodovém pojištění), nic nemění na tom, že její zdravotní stav nadále odpovídá konkrétnímu stupni invalidity. V těchto případech může úřad práce dát podnět k provedení kontrolní lékařské prohlídky.

C. Osoby posuzované jako mladiství

Pro účely kontroly prováděné úřady práce zpětně je třeba upozornit na to, že některá rozhodnutí vydaná posudkovými komisemi sociálního zabezpečení okresních národních výborů (oddíl A, část III. bod 2.1.1.) a okresními správami sociálního zabezpečení (oddíl A, část III. bod 2.1.2.) se týkala mladistvých.

Právní předpisy platné do 30.9.1988 rozlišovaly mezi změněnou pracovní schopností mladistvých a ostatních osob; mladistvým byly proto na základě rozhodnutí národního výboru poskytovány jiné služby než ostatním osobám se změněnou pracovní schopností. Z tohoto rozlišení se také odvozovala platnost rozhodnutí, která byla u mladistvého občana omezena věkovou hranicí 18 let.

V zákoně č.100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, účinném od 1. 10.1988, a ani v současné právní úpravě už takové rozlišení není. Z toho vyplývá, že v rozhodnutích vydaných po účinnosti zákona č. 100/1988 Sb. je již třeba vycházet z textu uvedeného v rozhodnutí - pokud bylo vydáno pouze pro přípravu k povolání, pak platí po dobu této přípravy, i když osoba, které se týká, přesáhne 18 rok věku. V případě, že rozhodnutí bylo vydáno ve vztahu k výkonu zaměstnání, pak je třeba na něj pohlížet tak, jak je uvedeno výše u osob zdravotně znevýhodněných.

D. Osoby posuzované příslušnou institucí jiného státu

V § 67 odst. 2 zákona o zaměstnanosti je upraveno, kdo se rozumí osobou se zdravotním postižením, aniž by se zde rozlišovalo, zda daná osoba je občanem ČR či jiného státu. Pro určení toho, zda jde o osobu se zdravotním postižením, není tedy rozhodující státní příslušnost dotčené osoby, ale rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení nebo úřadu práce, přičemž orgány sociálního zabezpečení jsou jasně vymezeny zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, a úřady práce zákonem o zaměstnanosti. Proto nelze z pohledu zákona o zaměstnanosti zohledňovat posouzení zdravotního stavu jinými institucemi než orgány sociálního zabezpečení a úřady práce vymezenými v českém právním řádu. Není-li tedy osoba uznána českým orgánem sociálního zabezpečení jako osoba invalidní v konkrétním stupni či úřadem práce jako osoba zdravotně znevýhodněná, nelze na ni pro účely zákona o zaměstnanosti pohlížet jako na osobu se zdravotním postižením.

Zákon o zaměstnanosti v § 3 odst. 2 stanoví, že státní příslušníci jiných členských států Evropské unie a jejich rodinní příslušníci mají stejné právní postavení v právních vztazích upravených zákonem o zaměstnanosti jako občané České republiky, není-li stanoveno jinak. Zahraničním institucím, které vykonávají obdobnou činnost jako české orgány sociálního zabezpečení nebo úřady práce, zákon o zaměstnanosti stejné právní postavení nepřiznává. Kromě toho nelze opomíjet ani skutečnost, že pro samotné posouzení stupně zdravotního postižení vyplývá přímo z právních předpisů ES (konkrétně z Nařízení Rady 1408/71/ES o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství – čl. 40), že rozhodnutí instituce členského státu o stupni zdravotního postižení není pro instituce ostatních členských států závazné, ledaže by to bylo výslovně stanoveno.

Pro prokazování statusu osoby se zdravotním postižením musí cizinci předkládat stejné doklady jako občané České republiky. Výjimku tvoří pouze případy, kdy byla fyzická osoba uznána plně nebo částečně invalidní a byl jí přiznán plný nebo částečný invalidní důchod před rozdělením České a Slovenské Federativní Republiky, tj. před 1. lednem 1993. Byl-li před tímto datem přiznán invalidní důchod slovenským orgánem sociálního zabezpečení, tj. právním předchůdcem slovenské Sociální pojišťovny, ale k 1. lednu 1993 byl a nadále je vyplácen českým orgánem sociálního zabezpečení, tj. Českou správou sociálního zabezpečení, pak podle čl. 33 Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení je považován za důchod toho smluvního státu, jehož nositel zabezpečení byl nebo by byl příslušným k výplatě těchto důchodů ke dni rozdělení ČSFR, tzn. za důchod České republiky. Skutečnost, že český orgán sociálního zabezpečení (ČSSZ) v těchto případech vyplácí plný nebo částečný invalidní důchod, znamená, že zdravotní stav fyzické osoby odpovídá plně nebo částečně invaliditě podle českých posudkových kategorií.